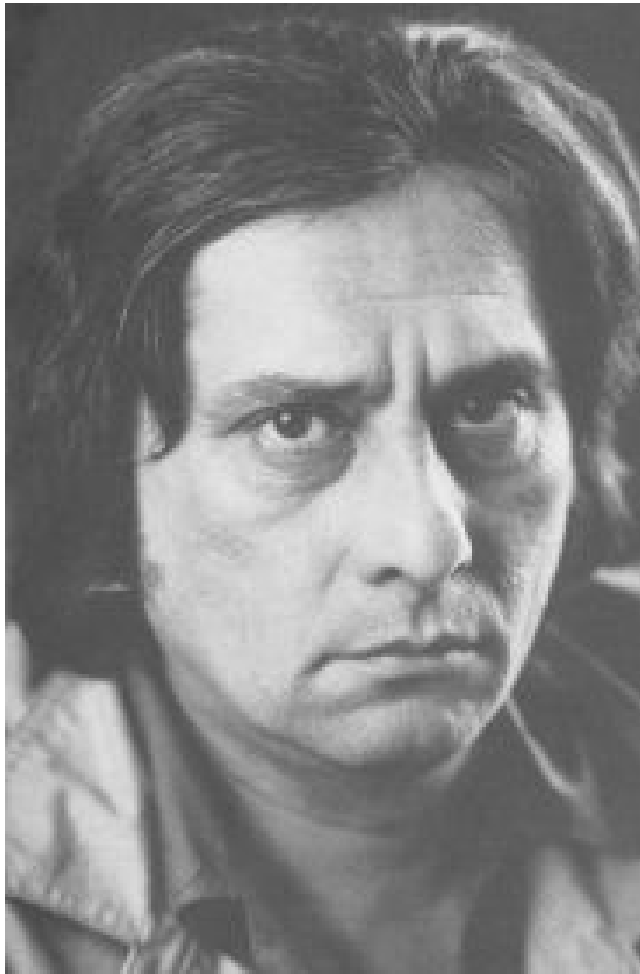

Páskándi Géza Üvegek Elbeszélések [Digitális Irodalmi Akadémia](#)
© Petőfi Irodalmi Múzeum • Budapest • 2012 Szép nő, csúnya nő

Alig vagyok negyven, de tapasztalatokban legalább ötven. Nem vagyok szent, de „anti-szent” sem. Most nyikorog a hócipőm, és megvallom: nem tudom, mit tegyek. Mert sem szép, sem csúnya nő nincsen.

Mindig vigyáztam, hogy legyenek „tartalékaim”. A magamfajta „terepjáró ember” ki kell hogy építse magának a „vidéki hálózatot” is. De mindig csak kettő érdekelt igazán. Az a két nő. A szép és a csúnya. Sajátos munkamegosztás volt közöttük: *a széppel sport-társaságba jártam, sláger-társaságba, a csúnyával a sznobokhoz.*

Nem nehéz kitalálni, hogy az első nem volt túlságosan okos, a második pedig túlságosan szép. A maga nemében mindkettő kifogástalannak számított. Bennem azonban *mindig volt valami a szerepjátszók félelméből: mindig képviselni akartam valamit vagy valakit.* Azt hittem, önmagam, de kiderült, hogy csak fantomokat. Igen kényes voltam a nőre, aki velem jött. Nagyon részegnek kellett lennem ahhoz, hogy a „márka ne számítson”. Persze ilyen is volt, nem is kevésszer, szerencsére azonban másnap már semmire sem emlékeztem, vagy ha igen: elfordítottam a fejem az utcán. Egyszerűen finnyás voltam társaságbeli szereplésemre. Kényes, arisztokratikus, mint agár a vadászon.

A nővel, akivel elindultam, fél óráig beszélgettem: elmondtam a társaság összetételét, jellemeztem a tagokat, hadd tudja, hogyan kell viselkednie, aztán ellenőriztem 5(egy anyós se jobban!) a ruhát, amit felvett, és így tovább. Végeredményben rólam volt szó, nem róla.

Ma sem tudom, melyik szeretett igazán: a szép-e vagy a csúnya. Egy bizonyos: a csúnya sokkal előnyösebb volt, senki sem feltételezte, hogy valami komoly ügy van közöttünk; ő sem volt túlságosan igényes. Mindig a telefonhívásaimat várta. Minden magyarázatot elfogadott, legtöbbször még magyarázatra sem volt szükségem, ha kimaradtam. A szép nyilván begyesebb volt: féltékenységi jeleneteket is rendezett, mert hiszen megalázónak tartotta, hogy mellette más nőre nézzek. Szóval a hiúsága. A szép boldogtalanabb volt velem, mint a csúnya. A szépnek ugyanis sokan és sokféleképpen udvaroltak már: mindenki a szíve-szava legjavát akarta nyújtani, ám többnyire hazudtak, mint általában. A szép mégis elhitte a hazugságot, mert gyakran nézett tükörbe, vagyis bízott „saját alapjaiban”. A csúnya mindig gyanakvó volt. Senkinek nem hitte egy szavát sem, hogy a csalódása sose legyen nagy. Viszont ha a csúnya elhitte a bókot (mert olyasmit mondtam neki, aminek „alapja van”, amiben igazam volt; arra nagyon vigyáztam, hogy vele mindig reális legyek), akkor aztán úgy szeretett, ahogy senki sem tudott. Persze, a lelke mélyén mindig volt egy icipici kételkedés. A kisebbrendűség. A csúnyábbrendűség. De ezt ilyen esetekben igyekszik (és sikerül is neki) elaltatnia. Csalódni viszont sohasem csalódhatik olyat, sohasem pottyanhat le olyan magas fáról, mint a szép. Hiszen eleve számított rá, eleve felkészült (még ha tudata mögött is) a csalódásra. A csúnya nő a csalódást már induláskor belekalkulálja a szerelembe. Ezért volt boldogabb az én csúnya szerelmem, mint az a szebbik.

Tisztelt uram! Én most nem históriát mondok, csak lelki képletet, csak lélektant. Ne várja tőlem, hogy elmondjam azt az eseményt (amely életem talán legkínosabb, legfeszélyezettebb élménye!), amikor úgy adódott, hogy véletlenül egy társaságba kerültünk. Sláger-társaság volt: tehát – szokáshoz híven – a széppel mentem. Egy szádmomra ismeretlen ismerőse viszont, ki tudja, honnan, előkaparta a csúnyát, s azzal jött el. (Ő úgy látszik, kevesebbet adott a „férfit kiemelő”, „aláfestő”, „jó háttérül szolgáló” nő általam felállított elméletére.)

Meg kell mondanom, a legnagyobb zavarban voltam, ami egyébként nem szokásom. A szép, amint az illik: nem volt túlságosan okos. Nagyokat nevetett a legolcsóbb tréfákon is, hol az enyémre, hol a szomszéd vállára dőlt kacagás közben, a csúnya viszont nagyon méltóságteljesen viselkedett. Akár egy igazi *lady*, idejében és szellemesen szólt közbe, miközben a szép unos-untalan közbekarattyolt, s én istenem, milyen butaságokat! (Szerencsére ebben a félig sport-, félig sláger-társaságban nem kellett szégyenkezni.) Hátam is beleborsózott, amikor elképzeltem, mi lenne, ha egy sznob társaságban ülnénk.

A csúnya szeme sarkából csak a szépet figyelte: láttam a *fölény rándulásait a szája szögletében.*

Ha szólt volna valamit, ha a szépet akár egy gesztussal is nevetségessé tette, vagy akarta volna tenni, fölénye szememben fele értékére csökken. Így azonban, hogy csupán a szinte észrevétlen arcrándulásokkal jelezte a másik baklövéseit, még inkább a szép fölé nőtt.

Arccrándulásai csakis nekem szóltak,
hiszen csakis én érthettem meg.

Ezért finom arccrándulásai valóban az önfegyelem remekműveivé válhattak szememben.

Képzeld el: tizenkét tagú társaság; benne a szép nő, aki velem van, és az enyém, és a csúnya nő, aki az enyém lehet, amikor csak kívánom. *Két nő, aki a tied: de most egyik sem igazán a tied:*

a szép saját közönséges viselkedéséé, a hahotáké, vállra döléseké, a társaság hangulatáé, a csúnya nő állandó vizsgálataié, a csúnya pedig mélységes megvetéséé, önmaga felsőbbrendűségének tudatáé.

Volt egy pillanat, amikor mindkettőt egyetlen pillantással mértem fel: a csúnya e pillanatban csúnyább volt, mint valaha: lenéző hidegség tükröződött az arcán; a szépén pedig a társasággal való teljes azonosulás derűs összhangja. Szégyenkeztem. A szép nő miatt. Az *okos emberek szek*

7

tájékat, rétegét vagy minek nevezzem, itt és most csakis a csúnya nő képviselte.

Láttam a társaságon, hogy ezt mindenki érzi.

A szép nő csak látvány volt, a csúnya a legfelsőbb ítélet, a hagyomány élő szigora, az értelem igazsága, a viselkedés normája, amelyek mind sokkal mélyebben ágyazódnak bennünk magánál a szépségénél is.

A szép nő becsípett: haja zilált, szemei most kifejezéstelenek, mozdulataiból eltűnt minden rugalmasság, ritmus: darabos lett, jobbra-balra billeg, lépései elnehezültek. A csúnya nő keveset ivott: *fölényérzete mindennél drágább volt számára.* Tudtam: miattam őrzi magát. Olyan sajnálattal nézett egy pillanatban felém és a szép felé, hogy lesütöttem a szememet. A csúnya nőt most, ha nem is volt szép, de nagyon kíváncsnak éreztem: józanságát, tartását, elegáns mozdulatait szerettem volna megcsókolni benne. Nem lehetett. Én a széppel jöttem, aki most a szemben ülővel gagyog, botladozik a nyelve, amúgy is logikátlan mondatait még jobban megterheli. Egy szavát sem lehetett érteni. Műveletlen, butácska, ráadásul még italos, sőt: dadog is. Gondoljanak ezzel szemben egy csúnya nőre, aki épp csak a nyelvét mártotta az italba, aki egyenesen jár, szeme az értelem hűvös fölényével járkal a homlokodon, aki művelt, aki okos, *aki tud, akar, és szeret viselkedni.*

Egy csúnya

nő, akin – arcán kívül – minden esztétikus. Nem túlzok, ha azt mondom: sokért nem adtam volna, ha kettesben maradok a csúnyával. A szépség (ekkor éreztem először!) nem olyan érték, amely az unalmat, az üres nevetést ellensúlyozni tudná. A szépséget most megverni szerettem volna, a csúnyaságot simogatni és szép, jelentésszerű szavakat sugdosni arcába, amelyeket ő meg is ért (csakis ő ért meg!), és átremeg teljes testén-lelkén. Őt kívántam, őt akartam, őt szerettem ebben a pillanatban: hűvös fölénye ott borzongott a hátamban, derekamban és lábaimban. „Utolsó alak vagyok” – korholtam magamat, de ez nem fájt túlságosan. Csakis a magam tehetetlensége bántott, hogy
nem tudtam választani,
még így, részegen sem.

8

A szép nő ittasult tekintetében volt valami, ami *mindenkinek szólt*: olyan volt, mint a zene, vagy a képzőművészet: nyelveken és határokon át is hódított. A csúnya nőében volt valami mélységes bizalmasság: ami csak nekem szólt, a mindentől való teljes elvonatkoztatás sugárzott, mindentől, ami rajtam kívül álló. Olyan volt a csúnya nő, mint a Vers: melyet, úgy érzed, neked írtak.

Csak

neked.

Vaj

on azért szeret, mert csúnya? – sajgott belém, mert senki még nem volt vele olyan gyöngéd, mint én? A másik pedig vajon azért nem szerethet így, mert ő szép, őt mások is szeretik, neki *a lehetőség, a megvalósíthatóság az édestestvére?*
Vajon ezért?

Nem tudtam magamnak feleletet adni. De szerettem volna tenni valamit. Odamentem a csúnyához, és mit sem törődve a társasággal, felkértem táncolni.

Uram! Nem tudom elmondani azt a táncot. Ott minden lépés az enyém volt: éreztem, ha elvétne egy lépést, sohasem bocsátaná meg. Tökéletes akart lenni. Értem és nekem akart tökéletes lenni. Szépen táncolt, gyönyörűen, uram! Könnyű volt, mint a habfüggöny, mint a madár. Nem láttam magam körül semmit, amikor...

Valaki odalépett hozzánk: Szabad?! A szép volt. Hölgyválasz. És: hogy botorkáltam vele?! Olyan volt, mint a tuskó: teljes felsőtestével nehezedett rám, s olykor, ha gyorsabb volt a tánc, szusszanását is hallhattam.

A csúnya pedig ott libegett körülöttem, kedvesen, szerényen, igazi mezei madár volt, nem is táncolt, repült. Körülrepülte a tuskót, magasan körözve. Minden idegszála ott feszült a táncban.

A szép nemcsak botladozott, a lábamra is lépett, álmos volt, már csak hiúsága vitte, nem is hallotta a zenét. A csúnya pedig csak most mulatott igazán! Szeme át-átvillant partnere vállán, annyi sajnálat (és: nem rosszindulatú!) volt a szemében irántunk, hogy megmarkoltam a szép csuklóját, és leültettem.

A szép méltatlankodott, táncolni akart, hogy ő még bírja, semmi baja, én azonban hajthatatlan maradtam. Nem bírtam ki a csúnya szemét. Nem bírtam, mert mindenkit meg tud semmisíteni, akit szeret, és azt is, akit nem. A szép pedig nem tud megőrizni, nem tud küzdeni, hiába szeret.

Ember vagyok. Az ember néha belerészegedik létbe és fájdalomba. Elrészegedtem ebben a mulatságban. A társaság nagy része már hazaszivárgott. Három pár – mi maradtunk.

A háziak javasolták, hogy aludjunk náluk. Védekeztem. Nem akartam.

Három szobájuk volt.

A szép már nagyon bágyatag volt. Alig állt a lábán.

Bement az egyik szobába.

Két ajtó között bolyongtam egy ideig.

Ekkor a csúnya kilépett a szobájukból hálóingben.

Nem tudtam, hova visz. Levetkeztetett, felhajtotta a takarót, és besegített az ágyba.

Az ajtó becsukódott. Mellettem szusszant valaki. A szép.

A reggeli ébredést nem tudom elmondani. Milyen könnyen le tudott mondani rólam. Besegített a szépség ágyába.

A csúnya arca pihent volt. Semmi kétség: jól aludt. Ki tudja miket...? A férfi azonban ugyanolyan udvarias volt a csúnyával, mint az este. Ettől megnyugodtam. A szép már ismét szép volt. Belém karolt. Beléje karoltam. Jól éreztük magunkat. Így – együtt. Fogalma sem volt, mi történt az éjjel. El kellett mesélnem. A csúnya olyan kedves hidegvérrel búcsúzott el tőlünk, hogy a szívem újra megsajdult. A szép azonban karon fogott és vitt, vitt az utcákon...

Nem néztem vissza, de tudtam: a csúnya nem néz utánam. Fájt, hogy a csúnyának nem fáj semmi. Hogy a csúnya nem csalódott, mert nem is reménykedett. Hogy a csúnya sohasem szeretett, szerethetett igazán, mert nem ásta ki magából eltemetett energiáit, nem látta érdemesnek: úgy fogadott el, ahogy vagyok, nem követelt többet, mint amennyit kínáltam, nem akart egyebet. Neki jó voltam így is: jó voltam ajándéknak. *Olyan voltam neki, mint 10 az ajándék, amit nem várunk: ha kapjuk, örülünk neki, de nem akarjuk megszokni, mert józanok vagyunk.*

A szép itt lépdelt mellettem. Forró volt a teste, hozzám simult: éreztem, szeret, éreztem, most nem a másé a viselkedése. De ez valahogy most olyan kevésnek tűnt.

Fájt, hogy valaki fájdalom nélkül, előre megfontolt szándékkal le tudott rólam mondani. Valahol átkoztam a szépséget, s csak csúnyaságot szeretnék: egyenlősítést a formákban.

Hogy

ne legyenek csúnya okosak és buta szépek,

mert külön-külön – mindegyik csak a szomorúság, a levertség tényeit szaporítja, s a lélek egyensúlyához egyikük sem ad feledhetetlen csókot.

Szerettem volna megváltani az emberi nem „gyengébb” részét, felvillant bennem (bolondság!) a „keresztelés” gondolata is: elképzeltem az új asszonypéldányt, amely *vakítóan szép, és főlényesen okos.*

Tudtam, ilyen asszonyért halálba is mennék, halálba mennének mások is: talán azért alakult így

a természet rendje, hogy ne haljon meg annyi férfi.

A szép most épp valami kis butaságot súgott a fülembe: de muszáj volt éreznem, hogy a csontomig szeret. De csak a csúnyára gondoltam közben. A csúnyára gondoltam, őreá, kínnal: őt szerettem volna megváltani, mert őt szerettem, csakis őt, érte sajogtam a szép butaság duruzsolását hallgatva, és éreztem a tragédiát: valamit, ami meghalad, felettem áll. A csúnyát szerettem testestül-lelkestül, érte kínoztam magam, hogy pórusaim is beleborzongtak, de már akkor tudtam: *a csúnyáért halnék meg, mert egyetlen nő, akit szeretek és szeretni nekem lehetséges, de mégis a szépet fogom feleségül venni, mert én egy pizsok, másoknak élő, egy utolsó alak vagyok.*

Alig vagyok negyven. Most nyikorog a hócipőm: és fáj, hogy tudom, mit fogok tenni. Öngyilkos nem leszek, de addig nem nyugszom a létben, míg egyszer elégtételt nem szerzek a csúnyáknak, akiket már-már betegesen szeretek.

1966

